

CESAR RIBAS CEZAR:***Das natürliche Gesetz und das konkrete praktische Urteil nach der Lehre des Johannes Duns Scotus***

Mönchengladbach: Kühlen-Verlag 2004, 191 s., ISBN 3-7666-0562-3

Základným cieľom práce Cesara Ribasa Cezara je na základe relevantných textov Jána Dunsca Scota zistiť, či Scotus skutočne zastával mienku, že pomocou prirodzeného rozumu môžeme spoznať nejaké morálne pravdy. Paradigmaticky vychádza z troch interpretácií morálnej náuky Jána Dunsca Scota, ktoré sa týkajú závislosti dobra od vôle Boha a jej vzťahu k súdu rozumu: buď je medzi vôľou Boha a morálnym súdom rozumu človeka spor, alebo rozhodnutia Božej vôle nie sú svojvoľné, teda majú racionálne zdôvodnenie, takže môžu byť prirodzeným rozumom človeka poznané; alebo nakoniec rozhodnutia vôle Boha nemôže poznať ani Boží, ani ľudský rozum, a preto je pre poznanie morálnych pravidiel nevyhnutné zjavenie (s. 1 – 8).

Autor sa pokúša o rekonštrukciu argumentov Jána Dunsca Scota, ktoré by bez odvolávania sa na zjavenie zdôvodňovali morálne pravidlá, a tak by boli poznateľné prirodzeným rozumom. Autorovo pýtanie sa je primárne epistemologické, t. j. pýta sa, či je rozum schopný spoznať pravdy bez toho, aby sa opieral o výrok, ktorý možno získať prostredníctvom viery a zjavenia.

Scotus hovorí, že človek môže prirodzene spoznať nevyhnutné a evidentné pravdy bez pomoci zjavenia či iluminácie. Je to prípad prvých princípov; príčinou ich istoty a evidencie nie je nadprirodzené zjavenie, ale formálny obsah ich termínov. Okrem toho človek môže prirodzene poznať aj to, čo z týchto princípov pomocou sylogizmu vyplýva. Ďalej ako príklady evidentného a istého poznania uvádza poznanie vnútorných aktov duše či kontingentných viet (s. 24 – 26).

V morálnej oblasti môže človek prirodzene poznať na základe bezprostrednej skúsenosti so svojou vôľou, že môže chcieť to, čo je priamo alebo nepriamo potrebné či užitočné pre jeho blaženosť či dokonalosť – *affectio commodi*. Ďalej môže poznať, že môže niečo chcieť „v sebe“, t. j. bez toho, aby bral do úvahy svoju blaženosť či dokonalosť – *affectio iustitiae*. Človek teda prirodzene poznáva, že jeho vôľa má sklon k tomu, čo je príjemné, teda vyhľadáva svoju vlastnú dokonalosť, no spoznáva aj sklon k spravodlivosti, ktorý umožňuje konať aj bez zohľadnenia vlastného záujmu, t. j. v zhode s objektívnou hodnotou predmetu a v zhode s diktátom rozumu. Prirodzene možno spoznať aj to, že o čo je predmet v sebe lepší, o to viac musí byť aj milovaný. Dobro je to, čo musí byť milované, a ak jestvuje niečo, čo je nekonečné, tak to musí byť milované v najvyššej miere, lebo inak by existovalo niečo lepšie, čo je spor. Človek môže teda prirodzene vedieť, že jestvuje nekonečné súcno, a preto musí byť aj milované nadovšetko. Keďže človek je však konečné súcno, znamená to, že človek musí Boha milovať viac než seba samého (s. 61 – 77).

Prvý morálny prirodzene poznateľný predpis znie: „Boh musí byť nadovšetko milovaný“, hoci je to i v zhode s prvými tromi prikázaniami dekalógu. Z tohto predpisu sa

dajú odvodiť iné, a to príkaz sebalásky a lásky k druhému. Sebaláska je prirodzene poznaiteľná nasledovne: Ak chcem milovať Boha nadovšetko, musím chcieť aj vlastnú existenciu, lebo keby som neexistoval, nemohol by som milovať Boha. Sebaláska je reflexná, t. j. láska človeka sa primárne vzťahuje na Boha, ktorý je cieľom, sebaláska je podmienkou lásky k Bohu. Láska k blížnemu môže byť odvodená z lásky k Bohu nasledovne: Na základe skúsenosti vieme, že jestvujú iní ľudia, ktorí podobne ako my sú schopní milovať Boha pre neho samého, teda „v sebe“. Teda aj oni majú povinnosť milovať Boha nadovšetko, preto je *pravdepodobné*, že Boh chce byť milovaný aj nimi, a preto, ak milujeme Boha a jeho vôľu, musíme chcieť, aby bol milovaný aj inými. Želanie, aby aj iný človek miloval Boha, je láskou k blížnemu a aj táto láska je reflexná; orientuje sa primárne na lásku k Bohu, blížny tu nie je cieľom, ale podmienkou dokonalej lásky k Bohu. Ak teda chceme milovať Boha nadovšetko, musíme milovať seba samých a blížnych. Len ak sú sebaláska a láska k blížnemu vzťahnuté na lásku k Bohu, sú správne (*rectitudo*) (s. 84 – 96).

Z lásky k Bohu, sebalásky a lásky k blížnemu možno odvodiť ďalšie morálne predpisy a podložiť ich aj skúsenostným pozorovaním: zákaz vraždy, náboženská výchova, výchova detí v rodine, súkromné vlastníctvo, túžba po mieri, zákaz klamstva či otroctva. Tieto predpisy musí chcieť ten, kto chce skutočne milovať Boha nadovšetko. Aj keď tieto predpisy nemožno nevyhnutne odvodiť z uvedených hlavných princípov, predsa je podľa Scota lepšie prijať tieto princípy, než ich opak.

Morálne pravdy či predpisy, ktoré človek môže prirodzene poznať, Scotus nazýva „prirodzenými zákonmi“, ktoré možno faktickým okolnostiam prispôsobovať: strata vernosti v manželstve je menším zlom než vražda partnera, a preto je rozvod za určitých okolností (vážne a reálne ohrozenie života) prijateľný. To sa týka aj iných morálnych predpisov. Preto je aj čítanie recenzovanej publikácie veľmi pútavé a v istých momentoch je čitateľ v napätí a očakávaní. Morálny relativizmus však nehrozí, pretože Boh – nekonečné súcno – zostáva stále nemenným cieľom všetkých morálne dobrých skutkov a konania. Láska k Bohu je posledným kritériom morálnej dokonalosti konania (s. 99 – 135).

Ak nie je človek cieľom, ale takpovediac prostriedkom lásky k Bohu, neznehodnocuje to lásku k človeku a dôstojnosť človeka? Podľa Scota nie, pretože človek je racionálna a slobodná bytosť a v schopnosti milovať to, čo je nekonečné, spočíva dôstojnosť človeka a zákaz použiť človeka na iný účel. V schopnosti transcencie spočíva dôstojnosť človeka. Človek v hľadani a milovaní Boha nachádza aj sebalásku ako podmienku dokonalej lásky k Bohu. Sklon k príjemnému a sklon k spravodlivosti sú v harmónii vtedy, keď je Boh cieľom ľudského konania. V opačnom prípade ide o zneužitie slobody, teologicky povedané, o hriech. Cezar je presvedčený, že dôkaz existencie Boha je nevyhnutnou podmienkou Scotovej morálnej teórie, ak nemá ostať len v rovine hypotetickosti (s. 182 – 183).

Cezar preto hovorí, že u Scota možno nájsť koherentnú, i keď nie úplnú morálnu teóriu, keďže sa pokúšal ukázať, že morálne pravdy sú ľudskému rozumu prirodzene dostupné (s. 186). Zjavenie nezakladá morálku, ale lepšie ukazuje či zvyrazňuje cestu k blaženosti, ktorá spočíva vo večnom živote s Bohom.

V recenzovanej práci sa Cezar pokúsil o rekonštrukciu Scotovej argumentácie, ktorej cieľom bolo ukázať, že u Scota jestvuje zdôvodnenie morálnych právd, ktoré sú nezávislé od zjavenia. Na základe recenzovanej monografie vidno, že záujem o Scotov filozoficko-

teologický odkaz je v súčasnosti veľmi živý a aktuálny, a preto odporúčame túto knihu do pozornosti každému, kto sa zaujíma nielen o dielo Jána Dunsca Scota špeciálne, ale aj tým, ktorí sa zaoberajú etickými a právnymi teóriami tak v stredovekej, ako aj v novovekej či súčasnej filozofii.

Michal Chabada

---

doc. Mgr. Michal Chabada, PhD.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
818 06 Bratislava 1
SR

JAN PATOČKA:

Věčnost a dějinnost

Praha: Oikoymenh 2007, 135 s.

Vydavateľstvo Oikoymenh pripravilo pre širokú čitateľskú obec ďalšie dielo J. Patočku. Jej základom je štúdia *Věčnost a dějinnost* s podtitulom *Rádlův poměr k pojetím člověka v minulosti a současnosti*. Kniha, hodnotená či už ako stať, alebo ako monografia, vyšla po prvýkrát takmer kompletne (až na malú časť tretej kapitoly) a ako samostatná publikácia. V neúplnej podobe však už bola publikovaná viac ráz.²⁷ V predchádzajúcich vydaniach vydavateľom chýbali prvá druhá kapitola a začiatok tretej kapitoly. Chýbajúcemu textu však podľa najnovších zistení vydavateľov zodpovedá Patočkov článok *Český humanismus a jeho poslední slovo v Rádlůvi*.²⁸ Spolu s týmto textom obsahuje kniha aj Patočkov pracovný rozvrh samotnej štúdie, ktorý sa dochoval v jeho pozostalosti.

K čitateľovi sa teda dostáva po prvýkrát (takmer) kompletný obsah pôvodného spisu *Věčnost a dějinnost*, ktorý Patočka napísal v roku 1947.

Samotný obsah tejto knihy môžeme vnímať v *troch rovinách*. Prvá rovina sa dotýka reakcie Patočku na Rádlovo dielo *Útěcha z filozofie*, ktoré vyvolalo svojho času v českom filozofickom myslení pomerne búrlivú diskusiu. Jedným z filozofov, ktorí sa do tejto diskusie aktívne zapojili, bol aj Jan Patočka. Hlavne prvá časť knihy (pôvodne v štúdiu prvé dve kapitoly) obsahuje kritiku koncepcie Emanuela Rádlu, jeho určitú *nesystematickosť*, ktorá sa prejavila podľa Patočku aj v diele *Útěcha z filozofie*, ale hlavne kritiku jeho chápania humanizmu, keď „Rádl opustil humanistickú líniu a odobral sa do končín teológie“ (s. 14). Hodnotenie a kritika Rádlovej koncepcie humanizmu však nie sú tým najpodstatnejším, čo tvorí text tejto knihy.

Druhú rovinu, ktorá prekračuje hranice diskusie o spomínanom Rádlovom diele, tvoria všeobecnejšie úvahy autora o *etike* a o *humanizme* ako takom. Filozoficky interpretuje rôzne náhľady viacerých významných filozofov na problém humanizmu. Takto analyzuje

---

²⁷ *Péče o duši*, sv. 2: *Negativní platonismus*, Praha 1987, s. 127 – 247; ďalej v publikácii *Negativní platonismus*. Praha 1990, s. 59 – 219; taktiež v *Péče o duši I*. Praha 1996, s. 139 – 242.

²⁸ Patočka, J.: *Český humanismus a jeho poslední slovo v Rádlůvi*. In: Kritický měsíčník, 9, 1948, s. 161 – 165.